

TLM_Lausunto_Metsähallitus_Lapin luonnonvarasuunnitelman luonnos_15042026**Päätöksentekijä** Tornionlaakson museon johtaja Kallio-Seppä Titta**Valmistelija** rakennustutkija Ylimartimo Teija**METSÄHALLITUKSEN LAPIN LUONNONVARASUUNNITELMA 2026-2031**

Metsähallitus on pyytänyt lausuntoja luonnoksesta Lapin luonnonvarasuunnitelmaksi vuosille 2026–2031. Lapin luonnonvarasuunnitelma (LVS) ohjaa Metsähallituksen toimintaa saamelaisten kotiseutualueen eteläpuolisessa Lapissa vuosina 2026–2031. Lausuntopyyntöä ei kuitenkaan ollut pyydetty Tornionlaakson museolta. Alueellisena vastuumuseona Tornionlaakson museo lausuu suunnitelmasta oman toimialueensa (Muonio, Kolari, Ylitornio, Pello, Tornio, Tervola, Kemi, Keminmaa, Simo) kulttuuriperinnön ja -ympäristön näkökulmasta. Lapin maakuntamuseo on lausunut suunnitelmasta oman vastualueensa näkökulmasta.

Luonnonvarasuunnitelma edustaa valtion omistamien maa- ja vesialueiden pitkän aikavälin (viisivuotiskauden) kestävästä käytön strategista suunnittelua, jossa asiakkaiden, kumppanien ja sidosryhmien toiveet sekä maiden ja vesien tarjoamat resurssit sovitetaan valtio-omistajan asettamiin raameihin ja Metsähallituksen strategiaan. Suunnittelun alueen valtionmaan pinta-ala on 3,43 milj. ha. Suunnitelman luonnoksen mukaan valtio-omistajan omistajapolitiikan pääperiaatteena Metsähallituksen toiminnassa on valtion maiden ja vesien kestävä käyttö, hoito ja suojeleminen. Näitä turvataan yhteensovittamalla erilaisia tarpeita ja tavoitteita yhdessä sidosryhmien kanssa. Suunnitelman pääteemoiksi on valittu vihreä kasvu, ilmasto ja luonnon monimuotoisuus sekä hyvinvointi ja turvallisuus.

Luonnonvarasuunnitelma ja kulttuuriperintö

Tornionlaakson museo näkee Lapin luonnonvarasuunnitelman tärkeänä osana maakunnan kokonaissuunnittelua, jossa erilaisia maankäyttöön ja muihin teemoihin liittyviä laajempia suunnitelmia, strategioita ja tavoitteita yhteensovitetaan ja tarkennetaan. Tämän vuoksi museo pitää huolestuttavana, että uuden Lapin luonnonvarasuunnitelman luonnoksessa kulttuuriperintö on jäänyt marginaaliin. Ero on merkittävä suhteessa edelliseen Lapin luonnonvarasuunnitelmaan, osittain myös Meri-Lappia koskevaan ja vuonna 2024 laadittuun Merialueen luonnonvarasuunnitelmaan sekä myös vuonna 2022 laadittuun Saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarasuunnitelmaan.

Museo pitää hyvänä, että suunnitelman laadinnassa on osallistettu nuoria ja erilaisia kansalaisten järjestöjä sekä kattavasti muun muassa paliskunnat. Suunnitelmassa ja etenkin sen valmistelussa näytävät kuitenkin korostuvan metsäteollisuuden ja elinkeinoelämän osallistaminen ja tavoitteet. Suunnitelmaa valmistelleista teemaryhmistä yhdessäkään ei mainita osana

Tornionlaakson museon johtaja

15.04.2026

§ 37/2026

kulttuuriympäristöasioiden, kuten rakennetun kulttuuriympäristön tai arkeologisen kulttuuriperinnön käsittelyä, eikä yhteistyöryhmissä ilmeisesti ollut yhtäkään kulttuuriperintöalan toimijaa. Alueen toimijoista ainoastaan Lapin maakuntamuseo mainitaan Yhteistyöryhmissä, joskin Lapin maakuntamuseon osuus projektissa jää epäselväksi. Myös Tornionlaakson museo sekä mahdollisesti Museovirastoa olisi kenties ollut hyvä konsultoida suunnitelmaa laatiessa, jolloin vakavat puutteet kulttuuriperinnön osalta olisi voitu huomioida jo luonnosvaiheessa.

Kulttuuriperintö on oleellinen osa suomalaista identiteettiä ja sen vaaliminen säilyttää korvaamattoman tärkeitä arvoja. Sekä aineellisella, että aineettomalla kulttuuriperinnöllä on hyvinvointia edistävä vaikutus ja sen avulla koetaan ihmisten välisen ymmärryksen lisääntyvän. Kulttuuriperintö, metsät ja luonto ovat erityisesti Lapin alueella monin tavoin kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Kulttuuriympäristö on yleinen etu eli jakamaton ja kaikkia hyödyttävä yhteinen hyvä, jonka olemassaolo on välttämätöntä hyvinvoinnin ja talouden menestymisen kannalta - samalla tavalla kuin puhdas ilma ja vesi tai monimuotoinen luonto. Kulttuuriperintö on pohja, joka tukee merkittävästi kansalaisten ja kansakunnan resilienssiä, se on henkisen kriisinkestävyuden perusta.

Kulttuuriympäristöjen ja kulttuurimaisemien hoito ja kunnossapito tukee monipuolisesti kestävyyttä. Se säästää luonnonvaroja, ylläpitää luonnon monimuotoisuutta, toteuttaa kiertotaloutta sekä auttaa saavuttamaan ilmastotavoitteita. Hyvin hoidettu kulttuuriympäristö lisää ihmisten hyvinvointia sekä alueen viihtyisyyttä ja vetovoimaa. Se on tärkeä voimavara, joka luo alueille omaleimaisuutta, tukee paikallisyhteisöjen kehitystä ja tarjoaa mahdollisuuksia elinkeinoelämän toiminnalle. Kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan luontoympäristöä pidetään kaikkein tärkeimpänä vaalittavana kulttuuriperintönä. Puhdas ja monimuotoinen luonto nähdään myös tulevaisuuden kulttuuriperinnöstä tärkeimpänä. Kulttuuriperintö- ja luontoarvoja tulisikin käsitellä nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja eri toimijoiden yhteistyönä ja erityisesti erilaisissa toimeenpanosuunnitelmissa, jollainen luonnonvarasuunnitelman on, tulee huomioida kulttuuriperinnön turvaamiseksi tarvittavat toimenpiteet ja resurssit.

Edellisessä Lapin luonnonvarasuunnitelmassa kulttuuriperintö ja sen säilymisen turvaaminen oli nostettu yhdeksi kuudesta pääteemasta ja Saamelaiden kotiseutualueen luonnonvarasuunnitelmassa se sisältyy yhteen neljästä tavoitteesta. Tähän peilaten on erikoista, ettei kulttuuriperintö ole saanut juuri mainintaa kummempaa huomiota Lapin uuden luonnonvarasuunnitelman luonnoksessa. Edellisessä suunnitelmassa oli myös esitetty erillisessä liitteessä (sivu 83, Liite 4) Metsähallituksen luontopalvelujen hoidossa olevat kulttuurihistorialliset arvokohteet, tässä niitä ei ole edes mainittu. Metsähallituksesta annetun lain (234/2016) 5§ mukaisesti, kulttuuriomaisuuden vaaliminen on yksi Metsähallituksen lakisääteisistä tehtävistä. Tähän nojaten museo pitää kulttuuriperintöasioiden lähes täydellistä sivuuttamista suunnitelmassa erityisen moitittavana. Kulttuuriperinnön vaaliminen on pitkäjänteistä työtä eikä ohjelmakausittain vaihtuva teema.

Suunnittelun taustamateriaalina ja toimenpiteiden arvioinneissa tulisi hyödyntää jo olemassa olevia valtakunnallisia inventointeja kuten Valtakunnalliset

Tornionlaakson museon johtaja

15.04.2026

§ 37/2026

maisema-alueet (VAMA 2021), Valtakunnalliset rakennetun ympäristön alueet (RKY) sekä valtakunnalliset arkeologiset kohteet (VARK). Suunnitelmassa tulee myös tunnistaa valtion mailla sijaitsevat lakisuojelukohteet (Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta, 480/1985). Valtakunnallisesti merkittävien kohteiden lisäksi valtion mailla sijaitsee myös maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita ja kulttuuriperintökohteita (esim. poronhoitoon ja uittoon liittyviä rakenteita) joiden vaaliminen tulee huomioida.

Arkeologista kulttuuriperintöä ei ole erikseen otettu huomioon Luonnonvarasuunnitelmassa millään tavalla. Arkeologinen kulttuuriperintö mainitaan ainoastaan sivulla 29, toimenpiteessä numero 41: *”Varaudumme ilmastonmuutoksen vaikutuksiin kehittämällä kulttuuriperintökohteiden seurantamenetelmiä yhteistyössä alueellisten vastuumuseoiden kanssa. Esimerkiksi tulvat, myrskyvahingot, lumisuuden ja sateisuuden lisääntyminen, tuhohyönteiset, kuivuminen, jäätyminen/sulaminen, muutokset puustossa, ja moni muu vaikuttaa rakennuksien ja arkeologisten jäännösten säilymiseen ja hoitotarpeeseen sekä muuttaa kulttuurimaisemaa.”* Vaikka kyseisen toimenpiteen henki ja sisältö on hyvä, jää se nyt suunnitelmassa täysin irralliseksi.

Luonnonvarasuunnitelmassa tulisi kiinnittää enemmän huomiota valtion mailla sijaitsevien muinaisjäännösten sekä etenkin VARK-kohteiden huomioimiseen ja hoitoon. Tällä hetkellä muinaisjäännöksiä tai edes VARK-alueita ei ole mainittu suunnitelmassa ollenkaan, vaikka ne tulisi huomioida valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti. Lapin suurimpana maanomistajana valtion vastuu Lapin muinaisjäännösten säilymisessä ja hoidossa on valtava, mutta tämä ei tule luonnonvarasuunnitelmassa esille millään tavalla. Luonnonvarasuunnitelmassa suurimman roolin saa metsätalous. Tämä korostaa entisestään Metsähallituksen vastuuta valtion metsien arkeologisesta kulttuuriperinnöstä: Maankäytön ja metsätalouden vaikutukset arkeologiseen kulttuuriperintöön ovat nopeampia, suurempia ja usein tuhoisampia, kuin esimerkiksi mainitut ilmastonmuutoksen vaikutukset. Vastuullisessa metsien hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa metsien arkeologinen kulttuuriperintö tunnistetaan ja sen säilyminen varmistetaan. Tällä hetkellä tämä ei käy ilmi luonnonvarasuunnitelmasta millään tavalla, jolloin nousee myös huoli sen toteutumisesta käytännön tasolla.

Metsissä on merkittävä osa maamme ja Lapin arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Ne ovat ihmisen toiminnasta esihistoriallisella ja historiallisella ajalla syntyneitä jäännöksiä, rakenteita, kerrostumia ja löytöjä. Metsien monikäyttö, perinteiset elinkeinot ja viimeisimpänä esimerkiksi sotien jälkeisen ajan savotat ja uitto sekä niiden jäänteet ovat osa meidän kulttuuriperintöämme. Kiinteät muinaisjäännökset ovat keskeinen osa arkeologista kulttuuriperintöä ja ne on rauhoitettu muinaismuistolailalla. Lapissa useisiin valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin sisältyy valtionmaita (esim. Venejärven kylämaisema ja Ounas- ja Pallastunturien maisemat) ja monia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä sijaitsee valtionmailla (esim. Telatie Venejärveltä Kurtakkoon, Tornionlaakson raudanvalmistushistorian kohteet, Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit) puhumattakaan Unescon maailmanperintö Struven ketjusta, jonka kaksi Lapissa sijaitsevaa maailmanperintöpistettä sijaitsee valtionmailla.

Tornionlaakson museon johtaja15.04.2026§ 37/2026

Museo pitää hyvänä, että suunnitelmassa on hakkuutoiminnan rajoitteita asetettu muun muassa poroitapaikoille, korkeille alueille (yli 280/ 300 m) sekä lakikohteille ja suojelualueille. Museon näkemyksen mukaan erityisalueina tulisi hakkuiden suunnittelussa huomioida myös maisema-alueet sekä kulttuuriympäristöt ja kulttuuriperintökohteet. Näiden alueiden ja ympäristöjen metsienhoidossa tulisi voida tapauskohtaisesti suunnitella metsien käyttö, niin että se edistää myös kulttuuriperinnön ja maiseman säilymistä.

Kulttuuriperinnön huomioimisen puutteet nousevat esiin myös suunnitelman alkupuolen kartassa, jonka alle on listattu nostoksi ”Historiakohteet 1 kpl”, vaikka kyseisen kartan alueella yksistään muinaisjäännöskohteita on tuhansia ja VARK-kohteitakin kymmeniä, joista merkittävä osa sijaitsee valtion mailla ja siten Metsähallituksen toiminnan suorassa vaikutuspiirissä. On erikoista, että edes matkailu -teeman alla ei ole tunnistettu sellaisten Metsähallituksen vastuulla ja hoidossa olevien kulttuurihistoriallisten arvokohteiden vaikuttavuutta, kuin esimerkiksi Pakasaivo, Äkässaivo ja Aavasaksa.

Suunnitelman liitteessä 2, jossa on käyty läpi mittareita, joilla suunnitelman toteutumista seurataan, puuttuu kansallispuistojen joukosta Pallas-Yllästunturin kansallispuisto, joka on yksi suunnitelma-alueen suurimmista kansallispuistoista sekä pinta-alaltaan, että kävijämäärältään ja sijaitsee osittain valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella. Luonnonsuojelualueiden ja Metsähallituksen hallinnoimien kulttuuriperintökohteiden kestävän hoidon vaikuttavuuden lisääminen edistää myös matkailua, vetovoimaa sekä hyvinvointia.

Tornionlaakson museo muistuttaa, että metsät ovat tärkeä osa Lapin ja lappilaisten identiteettiä, minkä vuoksi metsien kulttuuriperintö on tärkeä huomioida metsienkäytön suunnittelussa. Suunnitelmassa on huomioitu metsiin ja luontoon kiinteästi liittyvät kulttuuriperinnön osa-alueita, kuten metsästys ja kalastus, sekä poronhoito ja tietysti metsien virkistyskäyttö ja retkeily. Aineettoman kulttuuriperinnön osalta Tornionlaakson museo haluaa muistuttaa, että suunnitelman alueelle sijoittuu myös Tornionjoen lippokalastuskulttuuri, jota Ruotsin ja Suomen valtiot ovat yhdessä esittäneet Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Tornion-Muonionjoen vaelluskalakantojen säilyminen on edellytys kalastuskulttuurin säilymiselle ja tämä on nostettu myös UNESCO-nimityksessä. Kalakantojen kestävyys turvaaminen jatkossa tulee ottaa huomioon erityisesti, kun Itämeren lohen (salmo salar) ja vaellussiian (*coregonus lavaretus*) kannat ovat heikentyneet viime vuosina. Suomen ja Ruotsin valtiot ovat sitoutuneet yhdessä suojelemaan UNESCO-nimitysprosessissa olevaa kulttuuriperintöä myös listauksen jälkeen (listaus 2027). Valtioiden suojelutarve koskee erityisesti kalakantojen elinvoimaisuuden turvaamista. Tämän vuoksi museo pitää hyvänä, että luonnonvarasuunnitelmassa on mainittu virtavesien kunnostaminen ekologisesti toimiviksi kokonaisuuksiksi sekä kalastuksen ja metsästyksen järjestäminen ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästi huomioiden paikallisten oikeudet.

Tästä huolimatta kokonaisuutena selkeät toimenpiteet kulttuuriperinnön turvaamiseksi loistavat poissaolollaan suunnitelmaluonnoksessa eikä siinä ole riittäväällä tavalla ole huomioitu kulttuuriperintöä ja -ympäristöä osana metsien monikäyttöä. Museon näkemyksen mukaan suunnitelmassa tulee tunnistaa valtion mailla sijaitsevat maisema-alueet, rakennettu kulttuuriympäristö ja arkeologinen kulttuuriperintö, sekä nostaa toimenpiteisiin keinot, joilla ne

Tornionlaakson museon johtaja15.04.2026§ 37/2026

turvataan kuten aiemmassakin luonnonvarasuunnitelmassa ja samoin kuin esimerkiksi saamelaiden kotiseutualueen luonnonvarasuunnitelmassa on tehty. Kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristön ja maiseman arvojen vaaliminen tulee huomioida konkreettisesti muun muassa metsänhoitotoimenpiteitä ja virtavesien kunnostuksia suunniteltaessa.

Tornionlaakson museon näkemyksen mukaan kulttuuriperinnön huomioon ottaminen on osa metsien vastuullista ja kestävän kehityksen mukaista käyttöä. Kulttuuriperinnön hoito ja vaaliminen on pitkäjänteistä työtä, jonka vuoksi metsien kulttuuriperinnön turvaaminen tulee museon näkemyksen mukaan huomioida Lapin luonnonvarasuunnitelmassa keskeisenä osana tavoitteita ja toimintaympäristöä.

Lausunnon valmisteluun on osallistunut arkeologi Hanna Puolakka.

Kallio-Seppä Titta
Tornionlaakson museon johtaja

Jakelu

Metsähallitus, Eric Raunio ja Siiri Tolonen
Museovirasto, Kulttuuriympäristön suojelu yksikkö
Lupa- ja valvontavirasto
Lapin maakuntamuseo